

ASKÖ

LABORATORIET

1961–2001

FRÅN SKÄRGÅRDSHEMMAN
TILL FORSKNINGSCENTRUM

1961–2001

FRÅN SKÄRGÅRDSHEMMAN
TILL FORSKNINGSCENTRUM

Tillägnas Alice och Lars Silén
kärleksfullt och tacksamt

Denna skrift producerades inför Askölaboratoriets 40-årsjubileum den 24 augusti, 2001
av Stockholms Marina Forskningscentrum, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Text: Bengt-Owe Jansson, professor emeritus, Stockholms universitet
Redaktion: Annika Tidlund och Ulrika Brenner, Stockholms Marina Forskningscentrum
Grafisk form och original: Robert Kautsky/Waller & Kautsky media
Tryck: Alfaoffset
ISBN: 91-972304-9-0

Fältstationen på Askö i Trosa skärgård startades som ett litet, personligt projekt av professor Lars Silén vid Stockholms universitet. Idag har Askölaboratoriet utvecklats till en nationell angelägenhet inom internationell Östersjöforskning.

Fyrtio år kan verka vara en lång tid när man har dem framför sig, men syns korta när de ligger bakom en. Askölaboratoriets fyrtio år har varit fyllda av spänning och överraskningar, men framförallt har de varit betydelsefulla för svensk marin forskning.

En historia kan berättas på många olika sätt. Den som varit djupt inblandad i processen tenderar ofta att ge berättelsen slagsida. I detta fall är fokuseringen på de tidigare decennierna delvis avsiktlig, då vi vill framhålla vilken stor betydelse individuella insatser, samt förståelse och stöd från forskningsstiftelser och privata donatorer, hade i inledningsskedet. Denna lilla skrift ger ett axplock av händelser från Askölaboratoriet och presenterar också ett antal forskningsprojekt som genomförts vid fältstationen. Projekten är utvalda för att de var typiska, roliga, eller för att de varit vetenskapligt betydelsefulla på olika sätt.

Vi hoppas också att det framgår hur ursprungligen individuella, av ren nyfikenhet styrda studier, under arbetets gång hakade i varann...ekosystemtänkande och modellering stimulerade hopkoppling av experiment i fält och laboratorium och kom våra ansträngningar att blomma ut och närma sig den dynamiska och mångformiga verkligheten...

Många kreativa människor har varit inblandade, ingen är glömd, även om många saknas på bild. Ett dokument som detta blir självklart en nostalgiresa för oss som var med när det begav sig, men kan förhoppningsvis också tjäna som inspirationskälla för kommande generationer av unga svenska Östersjöforskare.

Jaget i boken refererar till Bengt-Owe Jansson, som utifrån sitt eget bildmaterial skrivit texterna, vilka noga censurerats av hans hustru AnnMari. Dessa två är de enda som har en obruten tid som aktiva forskare och mentorer vid fältstationen.

Boken har producerats med stöd från Granholms Stiftelse vid Stockholms universitet.

Bengt-Owe Jansson
Författare till boken och Stockholms
Marina Forskningscentrums förre föreståndare

Björn Ganning
Föreståndare för Stockholms
Marina Forskningscentrum

Första fotstegen på Askö

I april 1961 landsteg ett litet gäng från Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet på ön Askö i Trosa skärgård, utsända av professor Lars Silén. Uppdraget var att rekognosera för ett första brackvattenlaboratorium i Sverige. Bristen på pengar hade riktat ansträngningarna mot ledigblivna fastigheter vid Östersjökusten så nära universitetet som möjligt, men med ostörda vattenförhållanden.

Första möjligheten var ett hemman, ledigt för arrende från Kungliga Domänverket, på ön Fifång i Södertälje kommun. Vid visningen våren 1960 visade det sig dock att avtal redan var påbörjat med en annan intressent. Professor Silén stegade då upp till den miljöintresserade generaldirektören Höijer, som tog reda på att arrendatorn Strömberg på Norra Askö i Trosa skärgård just flyttat till fastlandet. För 500 kr

per år fick vi arrendera denna sista jordbruksfastighet på Askö, med tillhörande bra hamn och ostörda, fiskrika och väl ventilerade vatten.

Laboratoriet växte fram som en del av Zoologiska institutionen. Det första anslaget på 23 000 kr från Naturvetenskapliga forskningsrådet satsades på att bygga en laboratoriebarack. Inredningen av laboratoriet, rördragning till akvariesystem, en första transformation av stall, ladugård, höloft och mangårdsbyggnader till verkstäder, förråd, mäss och övernattningsutrymmen gjordes av de första "utvandrararna" från institutionen. Familjen Siléns givmilda släkt bidrog med arvegods i husgeråds- och möbelväg.

Trosakuttern Orion med sin skeppare Bernhard Engström angör Askö vid badberget med Strömbergsdottern Elly med minstingen, Bernhard Engström, verkmästare Lindström från Åkerbloms Byggnads AB, fiskaren och båtbyggaren Erik Pettersson, vaktmästare Tage Jönsson, Zoologiska institutionen, samt B-O Jansson.

Vi stakar ut platsen för en första laboratoriebyggnad.

Kaffepausen på "ljugarbänken" avnjutes av fotograf Lennart Dahl, Zoologiska institutionen, B-O Jansson, verkmästare Lindström, vaktmästare Tage Jönsson, skeppare Engström och Erik Pettersson från Trosa.

En modig eldsjäl

Professor Lars Silén var en eldsjäl, som i ett svältfött forskarsamhälle vågade satsa på Sveriges första marina laboratorium vid Östersjökusten. Själv var han en framstående internationell auktoritet på bl.a. den mångformiga, marina djurgruppen Bryozoa, mossdjur, med endast ett par arter i Östersjön, och hade sin egen fältverksamhet vid Kristinebergs marinbiologiska station på västkusten. Som chef på Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet hade han effektivt expanderat denna från ett huvudsakligen anatomiskt institut till en modern institution med avdelningar för morfologi, ekologi och etologi. Nu satsade han stor tid och kraft åt dessa nya grenar. Han hade starkt andligt och praktiskt stöd av sin kära hustru Alice. Till oss medhjälpare utlovade han blod, svett och tårar, ett löfte som hölls till punkt och pricka.

De första immigranterna

1961 började de första doktoranderna AnnMari Jansson och undertecknad samt ”trebetygarna” Björn Ganning, Kerstin Petterson (sedermera Nordesjö) och Hans Ackefors att jobba på Askö. De senare fick i uppgift att inventera den närmaste omgivningens marina fauna, som en första grund för områdets marina karaktärisering. AnnMari studerade grönalgsbältets (*Cladophora*) ekosystem och jag själv fortsatte med mina undersökningar av sandsträndernas mikrofauna. Vi hade övertagit före arrendatorns, Rudolf Strömberg, fiskebåt som med sin Skandia tändkulemotor tåligt motstod vår hårdhända behandling. Ingen av oss hade någon sjövana, men Silén såg till att alla gick en kurs i navigation vintern 1961/62, varefter vi blev ”skeppare” till teorin men knappast till praktiken. Den fick vi tillägna oss i Trosa skärgårds hårda grundskola.

Lars Silén, Björn Ganning, Alice Silén, AnnMari Jansson och B-O Jansson framför Gamla Båthuset i Asköviken.

***Helsingörs Marinbiologiska Laboratorium** var dåtidens marina Mecca för all världens marinbiologer. Ett studiebesök där hösten 1962 gav oss impulser till smarta lösningar på akvariesystem och annan nödvändig utrustning. En tur med forskningsfartyget *Ophelia* drog till sig våra avundsamma blickar och sporrade oss att snarast utrusta vår egen forskningsbåt med winsch för trål och bottenhuggare.*

Professor Lars Silén fotograferad för pressen när han undersöker strandlivet vid det nygrundade Askölaboratoriet. I bakgrunden syns den nyrenoverade tvättstugan.

Ett frö är sått, vid jungfruliga vatten

Det till synes blygsamma första laboratoriet innebar något fundamentalt nytt för svensk Östersjöforskning - en möjlighet att under långa tider bo och arbeta direkt i en ostörd havsmiljö på ostkusten. Att med egna ögon kunna följa vädrets växlingar och dess inverkan på Östersjöfaunan gav större säkerhet i tolkningen av förändringar i djurvärlden. Som studenter hade vi tjuvats av atmosfären, naturmiljön och forskningsmöjligheterna vid Kristinebergs marinbiologiska station under vår utbildning där på 1950-talet. Det skulle ta tid att nå dess standard, men vi hade i alla fall funnit outforskade bottnar och jungfruliga vatten.

Det var för oss akademiker en nyttig och rolig tid, att på så nära håll kunna följa förstklassiga yrkesmän som med guld i sina händer materialiserade den forskningsstation som vi så hett längtat efter.

Den tidiga byggnationen på Askö ombesörjdes med den äran av lokala firmor: Bröderna Åkerbloms Byggnadsfirma, Henriksson & Wettergren (rörmokeri) samt Elis Carlsson El AB. Tack vare riktiga isvintrar kunde en stor del av de tunga transporterna av byggnadsmaterial göras med traktor på isen. Mot vårkanten, när Askös utsida var isfri men isen ännu låg på Trosasidan och förbi Julaftons fyr, blev det dock problematiskt. Man förstod att det var kritiskt, när Sven Åkerblom en april morgon varnade: "I morgon blir det nog båt, för i morse sprattlade småfisken i hjulspåre". På hemvägen, berättar Sven, började isen bågna vid passagen av Bokö-Oxnö och han och Herman Carlsson fick köra i uppförsbacke. När det blev stopp och vattnet började stiga in i förarhytten ropade han: "Nu får Du hoppa Herman!". Herman hoppade, Sven gasade på vinst och förlust och traktorn kom vidare på något fastare is. Det blev båt nästa dag.

Bilden från invigningen den 20 maj 1962 visar bl.a. längst t.v. professorerna Erik Jarvik, Naturhistoriska riksmuseet, och Folke Fagerlind, Botaniska institutionen. Professor Ivar Hessland, Geologiska institutionen ser fjärrskådande ut med korslagda armar och paret Lars och Alice Silén flankerar fru Ingrid Söderberg, född Wallenberg.

Bilden på taklagsfesten för köket den 23 augusti 1963 visar fr.v. ryggar av Torsten Åkerblom, J.H. Wettergren, Sven Lindström (på hörnet), Olle Pettersson (på andra hörnet), Sven Åkerbloms vågiga hår vid stugknuten, och Elis Carlssons manande pekfinger. AnnMari Jansson serverar alla gästerna.

Förutom båthus och tvättstuga vid viken och traktorgarage bakom ladan visar bilden på motsstående sida hela byggnadsbeståndet vid vårt tillträde. Från vänster hönsbush, hölada, ladugård, norra flygeln med visthusbod och vävkammare. Huvudbyggnaden inrymde kök, sovrum, farstu och finrum. Stallet skymtar bakom takåsen, och även södra flygeln är skyddad med drängkammare och mormorsrum. Längst till höger den knuttimrade snickarboden. Allt var synnerligen välhållt av familjen Strömberg.

Bilden från ladugårdstaket 1961 visar hamnbassängen och det mesta av det ursprungliga husbeståndet plus det lilla laboratoriet. Den gamla tvättstugan (t.v. om flaggstången) byggdes om till bostad för Lars och Alice. Huset längst till höger är "domänkåken", som tyvärr visade sig oanvändbar genom starka angrepp av hussvamp och omgående brändes.

När strömmen kom till ön

De första åren saknades elström på ön och AnnMaris första mikroskoperingar av *Cladophora*proverna baserades enbart på solens reflekterade strålar. Strax fick vi dock låna en bensindriven generator av flygflottiljen F18, som hade en målskjutningsstation på södra änden av ön. Den slutade ofta fungera just när experimenten var i någon kritisk fas.

Den 30 juni 1964 fick vi äntligen elström, mycket tack vare Älvkarleby Kraftverk, som donerade både sjökabel och transformator. Utläggningen skedde från Käftudden. Med ombord på kabelfartyget var, förutom professor Silén, kyrkoherden i församlingen, som var intresserad av vår verksamhet. Utläggningen råkade ske samma dag som prinsessan Margareta gifte sig och fru Silén, som var intresserad av kungligheter, satt på klippan vid gamla båthuset med transistorradiation på högsta volym. När kabelfartyget seglade in i Hamnbassängen skedde det till de mäktiga orgeltone- rna från altargången i Storkyrkan. Den kabeln blev verkli- gen mångdubbelt välsignad.

*Strömmen kom till ön
den 30 juni 1964
med Älvkarleby Kraft-
verks kabel.*

Identifierbara på bilden av transformatorn är medarbetare i Bröderna Åkerbloms Byggnads AB, vår högt skattade huvudentreprenör under hela 60-talet. Fr.o.m nr 2 från vänster: Herman Karlsson, Sven Åkerblom, "Hellingens" (stående) samt B-O Jansson.

Familjelivet på Askö

Familjelivet på Askö gick efter den principen att de forskande arbetar bäst, när deras familjer trivs. Principen testades redan den första sommaren av familjen Ackefors, där lilla Bodil gillade att "skojsa med tant Alice" medan hennes "trebetygande" pappa Hans slavade med sållning av bottenprover och snickeri. En rad "forskarbarn" har vid det här laget fått många härliga sommarminnen från Askö. För att hysa alla växande forskarfamiljer hyrdes därför den lilla stugan "Byn" på Södra Askö och Mellangården med

"Jägmästarstuga" och "Lillstuga" av Domänverket. Barnen var det typiska inslaget i Askös somrar på 1960-talet.

Under 70- och 80-talet blev det trångt och de tillfällen när hela forskarfamiljerna med barn deltog var under det traditionella midsommarfirandet.

De senaste åren har det skett ett generationsskifte och återigen utnyttjar många av de nya unga doktoranderna möjligheten att ibland kunna både forska och träffa familjen.

Skärgårdsungarna på bilden är fr.v. Eva Jansson, Pim-pim (Pelle) Jansson, Susann Nyqvist, Olle Jansson, Rickard Nyqvist.

Årets högtider i Askötappning

Två av årets högtider har av tradition firats på Askö, midsommar och Lucia. Av dem lever särskilt midsommar kvar med full kraft. Den har sedan 1961 firats på traditionsenligt vis varje år med midsommarstång, ringdans, lekar och kulinariska utsvävningar. De är också utsökta tillfällen att träffa gamla studenter och kollegor som från viktiga positioner i samhället omsätter våra vetenskapliga erfarenheter i handling. Bilden kan endast antyda den härliga stämningen och de etablerade riterna i firandet.

Lucia gav särskilt under Storprojektets dagar ett efterlängt avbrott i vintermörkret och tillfälle till avkoppling och ett respektlöst raljerande med varandra. En god psykolog skulle kunna lägga ut texten om dess betydelse som mental säkerhetsventil. Tidningen FIB-Asköellt, som gavs ut i lagom tid till Lucia innehöll många beska sanningar.

Sundsbådarna halvvägs till Landsort var ett populärt utflyktsmål i lugnt och soligt väder. På bilden från 1966 ses "gamla Aurelia", den ombyggda strömmingsfiskebåten, och en blandning av föräldrar, barnflickor och labpersonal. Utflykterna förenades ofta med nytta, till exempel passade vi på att göra en del dykundersökningar.

Midsommar har firats på traditionsenligt vis sedan 1961 på Askö. Här en bild från modernare tider. Utländska gäster brukar med förvåning delta i dessa rituella lekar.

En fältstation tar form

Privata stiftelser har varit den viktigaste ekonomiska drivkraften, utan vilka Askölaboratoriet vare sig hade etablerats eller utvecklats under dessa fyra decennier.

Vid ett besök den 22 augusti 1962 av representanter från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse; styrelsens blåblodige ordförande, riksmarskalk Nils von Steyern, sekreteraren kammarherre Oscar af Ugglas, tillika f.d. kommendör i flottan, och universitetets rektor Håkan Nial, utvecklades vid en av Alice Siléns goda luncher i köket planerna för en större tillbyggnad till laboratoriebaracken. Det var en familjärt artig tillställning. På Alice's fråga om det kanske var första gången riksmarskalken åt i ett kök svarade han att såvitt han kunde påminna sig var det nog så. En av trebetygarna kommenterade efteråt: "Såg ni, han åt bara knopparna på sparrisen!" Pengar kom och lab 2, "nya lab" färdigställdes sommaren 1963.

1966 kom det pengar till föreståndarbostad och inflyttning skedde i maj året därpå.

Bilden från invigningen den 3 september 1992 visar statsrådet Görel Thurdin, Stockholms universitets dåvarande rektor Inge Jonsson, SMF:s styrelseordförande f.d. generaldirektören för Naturvårdsverket Valfrid Paulson samt B-O Jansson.

Det första laboratoriet, den så kallade Åsedabaracken från 1961.

Flygbild över laboratoriet efter utbyggnaden i början av 70-talet.

I början på 1970-talet var det dags igen. Vi fick statliga pengar till att skaffa oss moderna laboratorieutrymmen och övernattningsrum. Dessa inrymdes i en ny flygel, som flygbilden visar. Byggnationen utfördes av Olle Engkvists Byggnads AB till ett kraftigt rabatterat pris.

Det senaste lyftet skedde när de tre svenska marina centra inrättades år 1989. Statliga pengar anslogs då för tillbyggnad av kurslaboratorier, föreläsningssal, skrivrum och bekvämare sovrum, samt ett torn från vars översta våning man kan överblicka skärgårdens hela skönhet och följa

havsörnarnas numera nästan dagliga provianteringsraider. Nu har vi en fullt utrustad forskningsstation med övernattningsrum för ca 30 personer, laboratorium med rinnande brackvatten, termokonstansrum och försöksbassänger.

Under årens gång har kommunikationen med omvärlden blivit allt bättre och säkrare, även om det på grund av fallande strömspänning varit riskabelt att inte med jämna mellanrum spara sina datordokument. Lagom till 40-års jubileet har den nya bredbandstekniken gjort sin entre på laboratoriet och nu ligger världen öppen för oss.

Det nya laboratoriet tar form under 1992.

Bastu för frusna forskare

När vi började dyka 1968 var torrdräkter bara en avlägsen dröm och Bosse Nyquist, Lasse Westin och jag frös fruktansvärt i våra våtdräkter på vintern. Jag försökte höja temperaturen i vårt sällskap med varm fårbuljong på termos, en buljong jag sedan dess fått äta upp många gånger via Lasses gliringar.

Bilden visar hur vi trängs efter ett dyk i stationens enda badkar. Denna hjärtnipande skildring rörde så Signhild Engkvist (sedemera belönad med universitetets stora guldmedalj), att hennes Stiftelse donerade pengar från en fond för bevarande av äldre bebyggelse för att flytta den gamla höladan på norra Askö till Badberget, där den invärtes gjordes om till bastu.

På bilden från 1974 ses Adonis termofila söner: B-O Jansson, Fredrik Wulff, Lars Westin och Nils Kautsky.

Båtar kommer - båtar går

Även för båtparken har privata stiftelser varit oumbärliga. Granholms Stiftelse var en av de första som stödde oss med medel för inköp av en snipa från fiskhandlar Anderzon i Trosa, som älskade havet i motsats till sin fru. Den fick förstås heta "Fiskhandlar'n".

Vid sidan av stora donationer från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse och Signhild och Olle Engkvists Stiftelse har Josef Anér hjälp oss med pengar. Hans raka språk och torra humor passade oss förträffligt. Jag skjutsade honom en sommar från Stockholm till Askö för att han skulle inspektera den motorsnipa han donerat pengar till. Vi diskuterade det

nutida samhället och jämförde det med gamla tider. Jag kritiserade slit och släng mentaliteten och alla plastleksaker i grälla färger, varpå han kommenterade "Det är dem jag gör pengarna på". Jag hade helt glömt bort att han grundade EPA, Sveriges första lågpriskedja...

När han fick se vår mycket sjövärdiga plastsnipa och frågade vad den hette, sade jag som det var: "Plast-Josef". Han gav upp ett gapskratt. Den båten har spritt mycket nöje i olika former. När mitt 2 1/2-åriga barnbarn Lina vid julpromenad passerade gamla båthuset och fick veta namnet frågade hon blixtnabbt: "Och var är Maria då?"

Bilden från 1976 visar upp en förnyad båtpark: "Stora Coroneten" i förgrunden, sedan skymtar geologernas båt "Redox": Längst bort "Lilla Coroneten", många's älsklingsbåt som tyvärr brann upp en gråkall morgon våren 1977 och tog det nya båthuset med sig.

När vår gamla provtagningsbåt med bensindriven winsch behövde ersättas lyckades Lars Silén få in pengar från Riksbanksfonden för ett nybygge. Efter diskussioner med Fredrik Wulffs far, som var sjökapten, gjordes ritningar med den största lotskutterns skrov som bas. Sjöfartsverket byggde sina båtar i Leksand, så då gjorde vi det också. En del som hörde detta undrade om det skulle bli en kyrkbåt... Men den blev ett alldeles utmärkt forskningsfartyg som döptes till Aurelia, det latinska namnet på öronmaneten.

Jungfruturen firades 1973 med champagne på en blank Hållsfjärd.

Konung Carl XVI Gustafs Stiftelse för forskning och utbildning har hjälpt oss till såväl båtar, båtmotorer som undervattens-utrustning. Här det senaste tillskottet, dykbåten Perca (latinska namnet på abborre), med delar av nuvarande stationspersonal: de två skepparna Susann Ericsson och Eddie Eriksson, samt Mikael Karlsson.

Bilden visar avlastningen av Aurelias skrov i Gävle hamn inför påsveltsningen av styrhytten. Kapten Wulff övervakar proceduren. På motstående sida ses hon i action.

När Stockholms Marina Forskningscentrum bildades kunde en Nordsjö-arbetsbåt från Plymouth inköpas för statliga pengar. På bilden från 1991 döper universitetets dåvarande byråchef John Fürstenbach den till "Limanda", medan vår forskningsingenjör Jan-Eric Hägerroth tittar på. Limanda är sandsköddans latinska namn.

För att kunna genomföra centrets miljöövervakningsuppdrag i öppna Egentliga Östersjön och effektivt kunna studera även utsjöförhållanden i alla väder, hyrs sedan 1992 något av Sjöfartsverkets fartyg, här M/S Fyrbyggaren. Ombord syns den flexibla containerlösningen, flyttbara provtagnings- och forskningslokaler, som förvaras på Muskövarvet när de ej används - ett system som fungerar alldeles utmärkt.

Doppingen

Ubåten "Doppingen" var en donation från Havstekniska gruppen inom Styrelsen för Teknisk Utveckling 1970. Den konstruerades av den då 19-årige Håkan Lans (sedermera uppfinnare av bl.a . datormus och satellitnavigeringssystem).

Våra första tester av handhavandet gjordes också av luftkvaliteten i ubåten, där koldioxid från operatörens utandningsluft pumpas genom en behållare med sodasorb medan syre tillförs från en gastub. Vi testade den under fem timmar, där operatören i ständig kontakt med personalen vid ytan, avläste koldioxidvärdena från en inlånad gasanalysator.

Konversationen spelades in på band och ingick tillsammans med analysprotokollet i det material som senare analyserades av en kringresande statlig kommission för säkerheten vid våra fältstationer. Det föranledde en försiktig fråga om operatören fortfarande var i livet med tanke på de höga koldioxidvärdena. Vi hade nämligen inte fyllt hela behållaren med sodasorb, varför största delen av luften passerade orenad.

Ubåten Doppingen. Farkosten gjorde 4 knop i undervattensläge och kunde operera ned till 40 m djup.

lat 58° 49,7 long 17° 36,2

Professorsstenarna är ett relativt sent exempel på namngivning av grund. En mörk november natt på 70-talet var jag på väg från Uttervik i Stora Coroneten. Med mig hade jag familjen inklusive svärmor och svärfar och en forskare från Institut für Meereskunde i Kiel. Radar fanns ej i båten och kommunikationsradion hade av någon anledning flyttats till en annan båt tidigare på dagen. Man såg inte många meter framför sig men ljusen från laboratoriet började så småningom skymta. Jag bedömde då att vi låg fria från grundhällarna utanför Askö och drog upp farten till 10-12 knop. En plötslig smäll och vi stod torra på största hällens topp!

Skadorna inskränkte sig till en avbruten skädda på ena motorn, en knäckt ölflaska och mitt vänstra öga, som alltså liknade ett moget plommon. Vi hade träffat skäret mitt i en slipad, grund ränna. Laboratoriet låg en dryg sjömil bort, familjen tog det kallt, men hur kalla på hjälp? AnnMari hörde Visbyplanet, på sin normala rutt rakt ovanför. Första blosset var en parodi, men nästa lyste upp himlen. Efter

tålmodig väntan - vad kan man annat göra - kom plötsligt en räddningshelikopter och landade brevid oss på skäret. Ur klev navigatören med kartan i högsta hugg och frågade: "Var är vi?". Visbypiloten hade nämligen larmat lotsarna på Landsort. Samtalet hade hörts av Aurelia som befann sig på väg hem efter en expedition och helikoptern från det nordligare sjödistriktet var i luften och kunde biträda oss.

Efter det relativt lyckosamma slutet var givetvis glädjen stor och firades med ärtor och punsch. Mitt praktfulla öga figurerade senare i laboratoriets Lucia-tidning "FIB-Asköellt". Det tidigare namnlösa grundet blev naturligtvis "Professorsstenarna", och när en delegation från Sjökarteverket några år senare skulle revidera namnsättningen i sjökorten och reste runt för att intervjua skärgårdsborna kom de också till Askö. Gissa vad dom fick höra? Kan ni inte, så titta på sjökortet.

***Nicki Bagger:** ursprungligen stockholmsfotograf, grönavågare, vår skeppare sedan 1969, numera pensionär och markvårdare på Mellangården Askö. Alla fartygsnyttjares dröm för sin suveränitet på sjön. Ställer alltid upp, bra morgonhumör, humor, ingen kan berätta en bra filmstory som han.*

***Maureen Moir:** intensiv skotska gift med Nicki. Laboratorieassistent, sekreterare, städare, mm. Musikalisk pianovirtuos. Skriver maskin och pratar ibland snabbare än tanken. Stort, glatt skratt.*

***Kerstin Ernqvist:** laboratorieassistent 1970, nu chef för SMFs kansli. Initiativrik, ställer alltid upp, gör vad som måste göras om ingen annan gör det. Höga kvalitetskrav även på forskare. Lika positivt envis som sin minnesvärda hund Ludde, men skäller ibland. Motsatsen till långsint. Ankare.*

Ett axplock personer från kulisserna

Varje organisation är för sin framgång beroende av de anställdas ihärdiga insatser av avgörande, men sällan glamorösa karaktär. Man saknar dem när de plötsligt inte längre är där varje dag – deras insatser har varit alltför självklara. Det finns många sådana personer i Askös historia.

***Berndt Abrahamsson:** forskningsingenjör. Genial och fantasifull tekniker. Kan "läsa" forskare. Blir stundom förbannad. Har stor del i framgången inom många forskningsprojekt.*

***Leif Lundgren:** sjöburen forskningsingenjör. Pålitlig perfektionist med ansvar för miljöövervakningsprogram och fartygstider. Havsentusiast.*

Jan-Erik Hägerroth: forskningsingenjör med teknisk elegans och sjövana. Hjälpsam tekniker med hög verbal kapacitet. Suverän ornitolog och havsörnsexpert. Utmärkt kock.

Inger Hafdell: trogen och outtröttlig laboratorieassistent sedan 1976. Har sorterat fler bottenprover än någon annan – hur orkar hon? Och ändå vara så glad!

Kjell Backlund: gillar ordning och reda bland oss bohemer – svårt och tungt men viktigt! Stark känsla för en god inre och yttre miljö samt jakt och fiske.

Stefan Andersson: överlevnadsmänniska med järnvilja. Stor omtanke om studenter och laboratorium. Intresserad av basala samhällsfrågor. En skicklig seglare, som smyckar vår hamnbassäng med sin Mälar 40:a – en skönhet!

Mathållning då och nu

Matlagningen på vedspis och gasolkök var jobbig den första sommaren. Fiskaren, som körde ut första flyttlasset från Uttervik, överlastade sin kofärja trots varningsord från kollegor. Färjan tog in vatten och när föraren fann för gott att vända välte lasset. Allt tungt sjönk, inklusive det lånade elverket, diskbänkar, möbler, fältutrustning och ett parti konserver, som vi fått till skänks från Konsum. Middagarna blev därefter något av rysk roulette - i avsaknad av etiketter kunde innehållet i burkarna lika gärna vara kalops som konserverade persikor. Men man tyckte synd om oss på Konsum och vi fick ett nytt parti - ännu större. Flöt gjorde däremot böcker och särtryck. Professorskan Silén använde ett par veckor av den sköna sommaren 1961 till att på morgonen sprida ut madrasser och trycksaker över områdets släta hällar och ta in dem på kvällen.

Interiör från gamla mässen.

Köket tillbyggdes 1964, "finrummets" biblioteksfunktion hade redan flyttats till nya labbet.

Mässfunktionen under högsäsong löstes under 60-talet med hjälp av husmödrar, som lagade lunch och middag. De första somrarna tjänstgjorde kvinnliga zoologistuderande två åt gången. De hade det jobbigt! Köket hade handpump för sötvattnet som behagade släppa tillbaka vattnet om man glömde skruva till den, något som gav tillfälle till en stunds kontemplation under utpumpningen av luften.

När Mässen byggts ut i början av 70-talet blev det alltmer av självhushåll på ön. Undantaget var Årtsoppan med Varm Punsch på onsdagskvällarna som gjordes till en långvarig tradition. När långa fältkurser började komma ut på 80-talet ordnades det återigen med gemensam mathållning, antingen med tillfälligt anställda matansvariga eller med catering från restauranger i Trosatrakten.

Den första kursen

Zoologiska institutionens Brackvattensexkursion, som tidigare hållits på ett pang på Nämndö med knepiga transportproblem, hade sin premiär på Askö 11-13 september 1961. Drygt 20-talet kursare förlades i stugor och det till manligt logement ombyggda mjölloftet. Såväl kök som torrdass stressades hårt, men stämningen var perfekt och sömnen god. Särskilt under en ambitiös föreläsning om brackvattensfysiologi första kvällen efter middagen... Kursen gav god rekrytering framöver både till examensarbeten och doktorsstudier.

På den gamla goda tiden sov studenterna snällt i vånings-sängar av järn i logementet. De blev med åren kinkigare och under en lång period var det bara kurser över dagen. Efter

tillbyggnaden 1992 av ett efterlängtat nytt laboratorium, speciellt gjort för kursbruk, med plats för 16 studenter och en större föreläsningssal, har antalet kurser på fältstationen ökat dramatiskt. Studenter kommer inte bara från Stockholms universitet utan från universitet och högskolor i hela Sverige. Även utländska kurser och studenter gästar stundom fältstationen.

En ny grupp studenter som hittat vägen till fältstationen är t.ex. marinärkeologerna från Södertörns Högskola, som till sin förtjusning hittade en gammal fraktseglare från slutet av 1700-talet vid badberget nedanför bastun på ett par meters djup. Utomordentligt praktiskt ordnat tyckte deras lärare Johan Rönnby.

Bilder från kursen september 1964. Studenterna samlar blåstång och arbetar på laboratoriet.

Oräkneligt är det antal studenter som tillbringat en kortare eller längre kurstid på Askö. Några av dem har nära och lätt att komma igen, som t.ex. de Kustbevakare, som när utbildningen är avslutad då och då kommer och ligger vid laboratoriets brygga över natten när de är ute på patrull.

Städning efter avslutad kurs 1964.

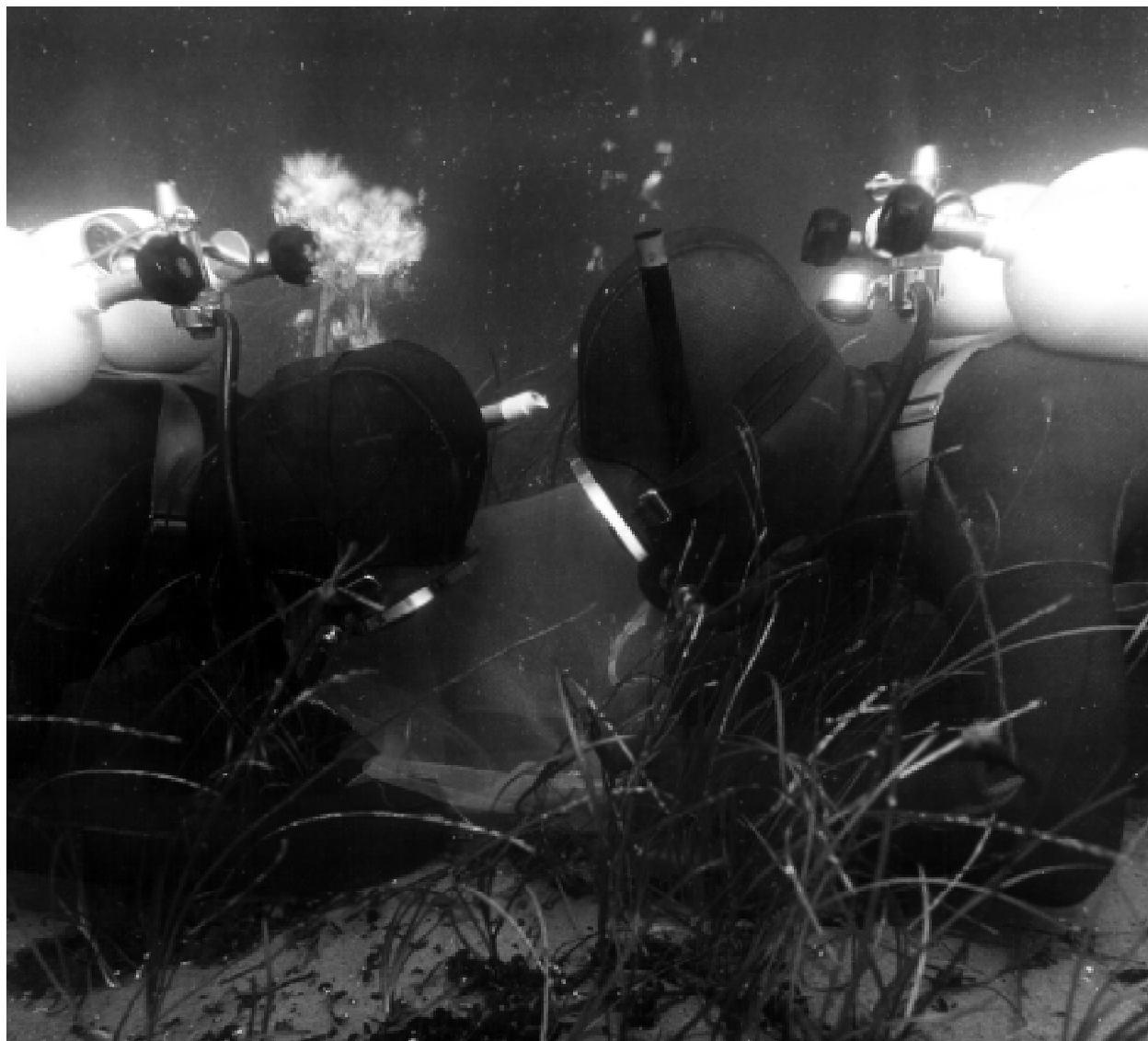
Trebetygarna paraderar

Möjligheten till forskning och övernattning i ett jungfruligt skärgårdsområde öppnade under 60-talet dörarna för en strid ström av entusiastiska och fiffiga trebetygare på Askö, som berikade såväl vetenskapen som tillvaron för sina handledare.

Ämnena varierade från beskrivningar av typiska botten-samhällen till analyser av olika dominerande arters tolerans och preferens för omgivningens miljöfaktorer.

Under Askölaboratoriets 40-åriga historia har, förutom en uppsjö av examensarbeten och licentiatavhandlingar, runt 50 doktorsavhandlingar med framgång försvarats vid Stockholms universitet, avhandlingar vilka helt eller till stor del utförts på Askö. Idag kan minst tio av de forna doktoranderna titulera sig professor och de finns spridda på universitet och högskolor över hela Sverige.

På motstående sida tar trebetygsarbetarna Agneta Göthberg och Berndt Røndell kvantitativa prover på ålgrässamhället vid Södra Stenskar.

De första musketörerna

Medan kvinnan bland de tre första musketörerna, den pigga och skärpta Kerstin Pettersson-Nordesjö, valde en bana utanför universitetet fick både Hans Ackefors och Björn Ganning blodad tand och ville fortsätta med doktorandstudier. Björn hade fascinerats av alla vattenfyllda skrevor på Vrångskär och andra öar – hällkaren – och märkte raskt upp de flesta med fina, vita siffror. De var som små Östersjöar, men mer behändiga och manipulerbara för en otålig forskare. Jag brukade retsamt citera Björns karakterisering av dem i en trevlig populärvetenskaplig artikel som: ”naturens egna små försöksakvarier”. Men då replikerade han snabbt med att citera min egen introduktion till en motsvarande kria om sandsträndernas mikroskopiska djurvärld: ”Den som en vacker sommardag låter sanden vällustigt sila mellan tårna anar väl knappast...”.

Hällkaren användes också som utmärkta försöksakvarier i forskningen, först av Björn själv i tester av oljans påverkan på vattenvärlden, sedan av Fredrik Wulff och av Nisse Kautsky och hans ekotoxikologiska studenter.

Bilden visar Hans plockande djurplankton för experiment med temperatur och salthalt. Tillsammans med Lars Hernroth i Lysekil förnyade han planktonforskningen i Östersjön. Sedermera blev han vattenbrukets förespråkare i Sverige och globalt.

”Hällkarlen” själv på laboratoriet.

Den pelagiske gentlemannen Hans Ackefors var den ende av de första trebetygarna med tidigare arbetslivserfarenhet – som folkskollärare. Han var dessutom reservofficer, och förde med sig ordning, reda och initiativ och ibland oavsiktlig ordergivning. Som i fallet Tom Fenchel. Vid sitt första besök på Askö kunde Tom givetvis inte ana vilka rutiner som gällde. När Hasse första kvällen därför sade gonatt med orden: ”Då ses vi vid morgondoppet på Badberget” trodde den magerlagde Tom att det var tvunget att störta sig huvudstupa i det iskalla vattnet. Först många år senare fick vi veta sanningen...

Husbåten - Geologernas laboratorium och bostad

1969 dök de första geologerna upp på Askölaboratoriet - för att genast dyka ner. Östersjöns närsaltsöverskott och syrefria bottenar hade då börjat uppmärksammas. Under ledning av Rolf Hallberg, då själv forskarstuderande, byggdes det upp en grupp som gjorde in situ (på platsen) experiment för att försöka förstå hur kväve, fosfor och svavel omsattes och transporterades in och ut ur sedimenten under syrefria förhållanden.

Hamnbassängen blev experimentområde. Först på plan var Anna-Greta Engvall, som gjorde sitt examensarbete - en allmän undersökning av alla tänkbara sedimentparametrar - samtidigt som Folke Schippel startade box-experiment för att titta på fosfor-läckage från syrefria bottenar.

Året efter (1970) införskaffades husbåten. Den hittades som "vrak" på ett varv vid Djurö. Båten, tidigare tillhörande vissångaren Cornelis Vreeswijk, hade sjunkit men bärgats

och köptes i befintligt skick för en billig penning. Vid midsommartid under två dagars bleke bogserades husbåten med hjälp av Admete, Geologiska institutionens första forskningsfartyg, en nio meters fiskebåt, till sin förtöjningsplats i hamnbassängen precis på den plats där den nuvarande husbåten ligger.

Samtidigt utökades gruppen med två nya doktorander, Anna-Greta ville fortsätta med kväve-undersökningar och Lars Erik Bågander fick uppgiften att studera svavlets kretslopp i sedimenten. Experimenten pågick året runt och det blev många kalla vinterdyk iklädda våtdräkt och upptining i bastu eller med het oxsvanssoppa. Ytterligare två medarbetare anslöt sig till gruppen 1973. Nils Holm, som fortsatte fosforstudierna med tillägg av kisel och Magnus Lindström som undersökte järnets kemi - en viktig del för både fosfors och svavlets omsättning. Så småningom blev det fyra doktorsavhandlingar av detta.

Husbåten hade från början öppna pontoner, vilket medförde dålig eller ingen nattsömn alls när den västliga kulingen låg på. Vågvalpet hamnade nämligen i pontonerna som måste länsumpas för att hålla husbåten flytande.

Efter två år fick det vara nog och hela underkonstruktionen byggdes om, nu med slutna glasfibertankar som flytelement - och nattsömnen var räddad. Bilden visar husbåten med nya pontoner och arbetsdäck runt om.

*Provtagning från Aurelia
i Gotlandsdjupet. Rolf
Hallberg och Lars Erik
Bågander sköter
Niemistö provtagaren.
Dåligt väder växlade
med bleke i dimma och
många middagar offrades
till havet. Dygnet-runt-
jobb gällde för att få ut
så mycket som möjligt av
den dyrbara fartygstiden.*

*Sedimentproppen snittas upp i cm skikt. Sedimentens ytskikt
ger en bild av dagens situation, men med en sedimenttillväxt
på ca 1 millimeter per år är en meterlång sedimentkärna en
lång historisk tillbakablick.*

Experimenten i hamnbassängen upphörde under sent 80-tal. Däremot har kursverksamheten ökat under 90-talet och ett 50-tal geovetare per år, i olika omgångar, har lärt sig grundläggande sedimentkemi på Askö. "Gamla" studenter pratar fortfarande om Askö – en positiv upplevelse i deras grundutbildning.

Box-experimenten var ett sätt att simulera vad som händer i Östersjöns djupare delar, som mer eller mindre är konstant syrefria. Det var alldeles för dyrt att göra liknande undersökningar med fartyg. Boxarna gav en möjlighet att få kontinuerliga observationer över en lång tid. Självklart

behövdes provtagningar ute i den riktiga miljön för att verifiera experimenten. Ett flertal expeditioner gjordes med Aurelia, Svanic och gamla finska Aranda, från Östersjöns södra delar ända upp till Bottenviken.

Sedimentforskning bedrivs fortfarande med fokus på när-salter men även med historiska perspektiv.

Om någon vill veta hur det gick med husbåten så klarade den sig i ytterligare 17 år innan rosten hade gjort sitt. Den ersattes då med en ny husbåt, dock utan samma konstnärliga bakgrundshistoria.

Det var inte bara arbete, utan en och annan minnesvärd fest råkade väl försiga på husbåten när det begav sig. Här syns Lars Erik Bågander, Magnus Lindström, Inger Bagger och Anna-Greta Engvall skåla efter lyckad provtagning.

Box-experimenten i Hamnbassängen. Lars Erik Bågander provtar. En järnsäng från logementet återanvändes som landningsplats för dykarna för att inte grumla vattnet.

De växtbeklädda bottenarna

Den växtbeklädda delen av havsbottenen - fytalen - är det mest mångformiga samhället och viktigt som skafferi och lekplats för många havsdjur. När AnnMari började med sina *Cladophora*-studier av detta översta gröna bälte 1961 var det ingen av oss som anade att dessa grönalger snart skulle bli ett aktuellt miljöproblem genom sin utbredning både i de Stora sjöarna i Nordamerika och här i Östersjön.

Den ökande alg tillväxten och gödningen av sjöar och hav öppnade så småningom även anslagsgivarnas ögon och utforskandet kunde intensifieras. "Fytalmorsan" sysselsatte ett helt gäng av entusiastiska dykare och sorterare, som räknade och vägde växter och djur från kvantitativa prover, utslumpade inom Trosa-Landsortsområdet. Tanken var att lagra in alla data på den Wang computer som införskaffats 1971. Men innan dess gjorde AnnMari en grov bearbetning med hjälp av en enkel handkalkylator och resultaten presenterades av Nisse Kautsky vid ett Europeiskt symposium 1977. Tur var det, för sen dröjde det ett helt decennium innan Hasse Kautsky hade lyckats transformera materialet via en lång rad av nya datorer och ge det en mer fullständig presentation i sin avhandling.

På 70-talet började plötsligt de fingrenade brunalgerna öka alldeles enormt. Deras förekomst på den dittills nästan nakna blåstången gjordes till föremål för en specialkartering, som nu är en milstolpe i kunskapen om övergödningprocessen.

Bilden från 1976 visar "Fytalmorsan", AnnMari, med en av dykarna, Anders Holme, som dessutom var landslagsman i simning.

Utesortering med Anders Holme, Lasse Björklund, AnnMari, Eva Jansson och den alltid hjälpsamma och glada sekretenaren Almaz Terrefe.

Blåstångens barnmorska

Lena Kautsky kom som en frisk fläkt från Brunnsvikens söta vatten, där hon gjort sin doktorsavhandling, till våra bräckta fjärdar och hon fick en SMF-tjänst i marin botanik 1993. Inger Wallentinus, vår enda arbetsnarkomaniserade botanist, som vi hade hoppats skulle stanna hela livet, hade övergett oss för en professur i Göteborg.

Även de mest egocentriska zoologerna bland forskarna på Askö började äntligen inse att botanik inte går att undvara i miljöforskningen. Lena hade synbarligen ackumulerat en glupande aptit på forskning under sina många år som lärare i biologi. Denna aptit kunde bara mättas genom en intensiv växling mellan fältarbete och skrivande, med korta avbrott för inmundigandet av Nisses läckra måltider. En upplivande ström av hennes examensarbetare och doktorander passerade Askö. Gruppens näsvisa intrång i blåstångens kärleksliv drog även forskare från utlandet och kampanjer om att kunna underlätta tångförlösningen medelst skurning av klippstranden sprids nu över landet. Det våras för blåstången!

Undervattensbild från Lindö i Blekinge, där den frodiga blåstångsvegetationen, då i augusti 1969, var helt fri från påväxt av trådalger.

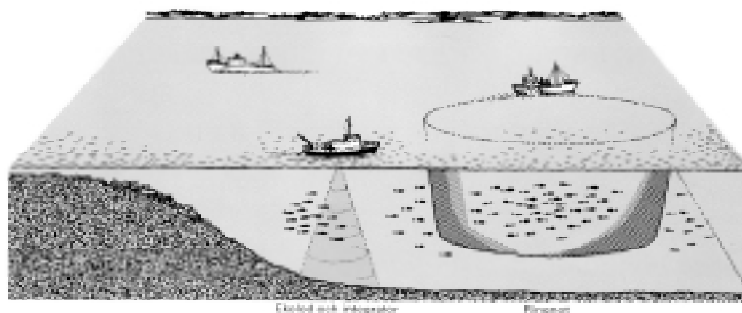

Lena Kautsky, eller Tant Tång som hon också kallas, har tagit vid "Fytalmorsan" AnnMaris arbete med växter i havet.

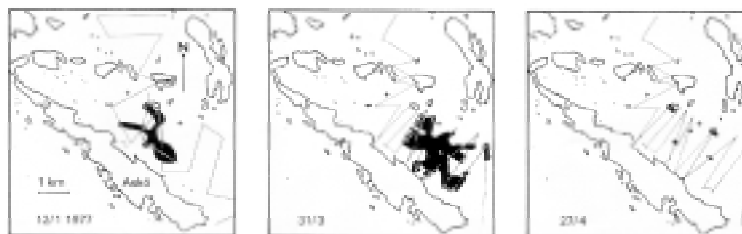

Vad gör strömmingen på vintern?

Hur strömmingen tillbringar vintern är ett gammalt spörsmål som Gunnar Aneer och Lasse Westin löste under de första isfria vinternarna på länge i mitten på 70-talet. Genom ekolodningar längs ostkusten tillsammans med Fiskeristyrelsens forskningsfartyg fann de att strömmingen står i stora stim på några få ställen. Hur stora dessa stim kan vara lyckades de mäta med hjälp av en ringnotstrålare från Väst-kusten.

Bilden visar det 12 000 ton stora stimmet norr om Askö som håller på att upplösas inför leken i maj.

Fiskmonitoring

Problemet att kvantifiera bottenlevande fisk besvärade länge Sture Nellbring, Gunnar Aneer och mig. Vi beslöt till sist att helt enkelt försiktigt dyka längs en metermärkt lina och räkna antalet fisk av olika art och längd och samtidigt registrera bottenarnas beskaffenhet. Det visade sig faktiskt möjligt genom varsamma rörelser. Hasse Kautskys 35 fyttallokaler i Trosa-Landsortsområdet besöktes vår, sommar och höst.

Bilden av den välkamoflerade skrubbskäddan är från 3 m djup vid Nygrund.

Sture Nellbring och Gunnar Aneer på hemväg efter lyckat värv.

Algtransport från kust till utsjö

Svante Odén, försurningsforskningens fader, ”slog larm” julen 1968 om Östersjöns syrefria botten, först registrerade av Stig Fonselius på Fiskeristyrelsen.

Med anslag från Styrelsen för Teknisk Utveckling gjorde Odén budgetberäkningar av Östersjöns materielbalans och Bosse Nyqvist och jag fick bl.a. i uppdrag att uppskatta hur mycket av algbältenas syretärande material som transporterades till utsjön. Med roddbåt på institutionsbussens tak, bilen full av dyktuber, sovsäckar, kaffepanna m.m., dök vi oss från Skåne via Gotland till Järnnäs söder om Luleå, och fotograferade och skattade hur mycket lösdrivande alger som låg på bottenarna.

I december 1969, när vi mätte upp storlek och utbredning av dessa algmassor, kom vi plötsligt på en hornsimpa som låg på botten av en helt cirkelrund grop, ett par dm djup och med skarpa kanter. Simpan var mycket aggressiv när vi försökte ta den och det visade sig att den låg och vaktade en stor romklump. Vi jublade förstås av skadeglädje. Här hade vi upptäckt att hornsimpor bygger bo medan den verklige simpexperten Lasse Westin, inte kunde vara med. Vilken bräcka!

Han blev förstås lite besviken, men gav igen en vecka senare i telefon: ”Ni trodde ni var först, men det där såg kyrkoheden Gisler redan 1748 - se Vetenskapsakademiens Handlingar”. Men vi fick en eloge i Lasses artikel om hornsimpans fortplantningsbeteende.

I den tidiga morgonen när Bosse Nyqvist och B-O Jansson försöker vakna stoppar Nicki dagens första pipa. Sedan bär det av till nya lokaler.

Hornsimpans bröllopssvit.

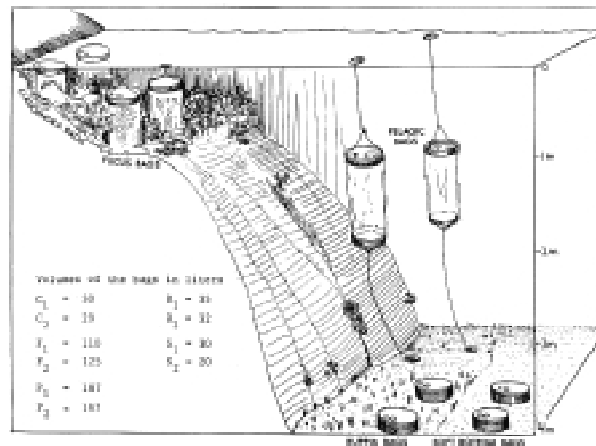
Björkholmssundet

Fyllda av holistiska idéer kom Fredrik Wulff, AnnMari och jag hem från en gästforskningsperiod i USA. "Tänk om vi skulle mäta de viktigaste delsystemens community metabolism i fält vid en och samma tidpunkt och sedan sammanfoga dem till en helhet..." Winfrid Schramm, expert på metabolismmätningar i inneslutna system, var gästforskare på Askö just då. Vi ville göra studien i ett sund där man kunde mäta syre i inloppet och utloppet och få det omanipulerade totalsystemets produktion och respiration som facit för summeringen av delsystemen.

Björkholmssundet är ett smalt sund som förbinder Askös hamnbassäng med öppna Östersjön. Projektet genomfördes under fyra hektiska dygn i juni månad 1973, och engagerade Askös hela forskargrupp och personal. Vi satte ut stora plastpåsar i fytal, bental och pelagial och mätte syre, närsalter, pH. Sedan "skördades" inneslutningarna och det tröga jobbet med sortering, torkning, vägning etc. vidtog. Det var som en familjefest i arbete. Somliga dykare var inte ur dräkten på ett dygn. Britta Höglund, ansvarig för pelagisk primärproduktion, skulle på semester omedelbart efter och arbetade två dygn i ett sträck för att klara sin uppgift. Efteråt var vi trötta men lyckliga.

Hoppas bildsviten kan spegla något av vad vi kände. Jag tycker det är det bästa vi gjort tillsammans.

Diskussion på plats den 26 juni 1973. Sundet hade fotograferats från helikopter och scannats av dykare i förväg. Nu diskuteras påsarnas placering och detaljlogistik.

Fredrik Wulffs skiss över försöksupställningen i Björkholmssundet, med slutgiltiga metabolismdata.

Plast-Josef med Gitte Jutvik-Guterstam, Nisse Kautsky, Gunnel Skoog och Björn Guterstam transporterar utrustning som ska användas för att kvantifiera hur mycket fisk som finns i området.

Cladophora-påsen installeras av B-O, Björn och Nisse.

Blåstångspåsen klar för mätning.

Lasse Westin åker över med ena änden av avstängningsnätet medan Inger Wallentinus håller i den andra änden.

Nisse äter en wienerschnitzel efter allt slit med bl.a. syremätning i mjukbottenpåsar.

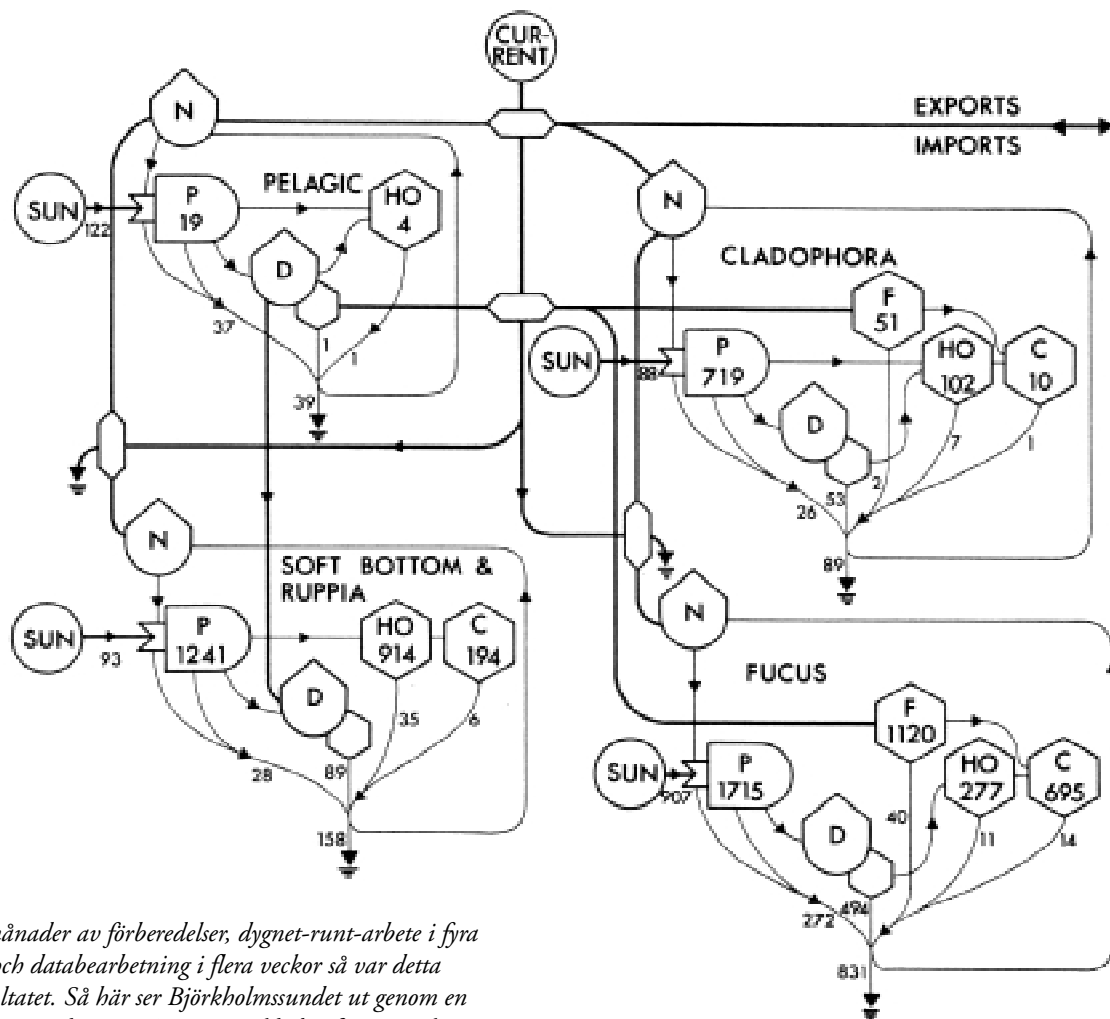
Winfried Schramm mäter ljus och Britta Höglund hämtar upp vatten till primärproduktionsflaskorna kl. 03.30.

Efter fältmätningarna sorterar AnnMari och Kerstin Ernqvist innehållet i Cladophora-påsarna och Inger blåstångsproverna.

Fredrik mäter pH och Irene Andersson sköter autoanalyzern för fosfor och kväve. Stig Sjöberg och Pelle Wählström trycker fram kurvor ur Wangen, som successivt klistras upp på väggen till allmänt beskådande. Resultatet ser du på nästa sida.

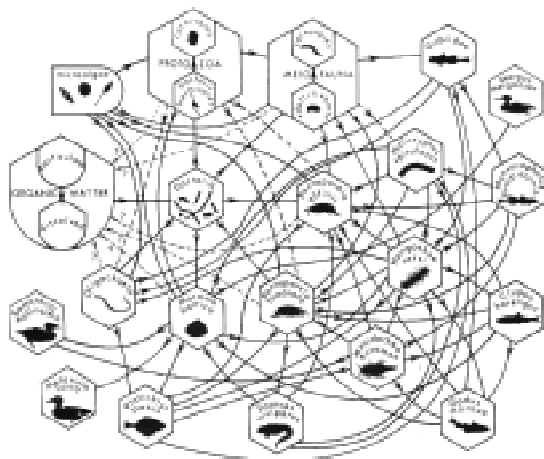

Efter månader av förberedelser, dygnet-runt-arbete i fyra dagar och databearbetning i flera veckor så var detta slutresultatet. Så här ser Björkholmssundet ut genom en modellerares glasögon. Samma verklighet fast uttryckt i energitermer. Men vart tog energin från alla dessa forskare vägen....

Storprojekt Östersjön

Genom det av Naturvetenskapliga forskningsrådet – och delvis också av Naturvårdsverket - finansierade ”Storprojekt Östersjön”, som pågick under hela 1970-talet blev det möjligt att arvoda redan hemtama doktorander för att forska ute på Askö. De förväntades sätta värden på flöden och pooler inom den ”blueprint” av Östersjön som våra energi- och materialflödesmodeller utgjorde.

Datainsamlandet och bearbetningen följde klassiska mönster och våra flinka modellerare Stig Sjöberg och Pelle Wåhlström höll ordning på alla forcing functions, flöden, variabler och feedback loops med Fredrik Wulff som tolk och inspiratör. Ragnar Elmgren och Sven Ankar genomförde en exemplarisk statistisk provtagning av meiofauna och makrofauna, unikt på den tiden, och Svens näringsväv av mjukbottensamhället blev en klassiker.

Hemfärden från Askö i Coroneten. I förgrunden Gunnar Aneer, Ragnar Elmgren och Berndt Abrahamsson, i bakgrunden står Irene Andersson, Nisse Kautsky, LarsErik Eriksson och Hans Cederwall.

Sven Ankar visas i klassisk pose, analyserande faunans vertikala utbredning i en propp som han i bokstavlig mening dykt upp med ur hamnbassängen.

*Sortering på Aurelias akterdäck utförs av
Ulf Larsson och Sven Ankar.*

*Bilden längst ned till höger visar Ragnar Elmgren i en typisk
version i soffan på expeditionen som teoretiker, en projektets
Suslov, som med sin fruktanvärda logik mal sönder
samtalspartnerns argument.*

*Fredrik Wulff visade tidigt fallenhet för datasimuleringar
och utvecklades till databankir och internationell
modelleringsexpert. Han vikarierade som projektledare och
byggde en totalmodell av Östersjön tillsammans med Stig
Sjöberg och Pelle Wählström, två ex-jobbare i reglerteknik
vid KTH. Nu basar han över Institutionen för systemekologi
som avknoppades från Askölaboratoriet när Stockholms
Marina Forskningscentrum bildades.*

BOSEX-experimentet

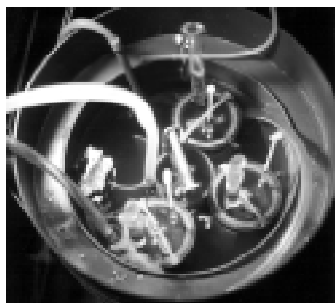
Jag och Åke Hagström deltog i det internationella BOSEX-experimentet 1977 (Baltic Open Sea Experiment). Vi for ut med det finska forskningsfartyget R/V Aranda, som bjöd på en härlig miljö med tuffa finländska forskare. Vi kom särskilt bra överens med skepparen sedan vi mutat honom - liksom vi fanatisk Tintinfan - med en bok han inte hade.

Avgångsfesten i Kalmar hamn blev en mäktig upplevelse. På morgonen efter hittades Åke sovande under sin madrass i överslafen.

Den finländske maringeologen Lauri Niemistö syns vid sin boxcorer efter just inlagd prilla.

Kaptenen på R/V Aranda, Jokka Kirohonka, och finska havsforskningsinstitutets chef Arno Voipio, äter banan.

Åke Hagström och jag tar sedimentproppar i Centrala Östersjön för mätning av bottenarnas syreförbrukning. Vi använde smart apparatur konstruerad av Askös fantasifulle forskningsingenjör Berndt Abrahamsson.

Succession

Inger Wallentinus, Nisse Kautsky och jag hade pengar från Naturvetenskapliga forskningsrådet för att studera hur behovet av energi och närsalter varierar med tillväxtstadierna i algsamhället och hur djurens förbränningsprodukter påverkar algernas tillväxt. Vi mätte produktion och respiration av påväxten på utlagda stenplattor i algsamhället genom att stoppa in dem i burkar av plexiglas vid lämpliga årstidsintervall och sedan lägga tillbaka dem igen.

En påpälsad Inger Wallentinus på isen i mars 1983. Hon avläser syremätaren i burken på botten under. Nisse Kautskys smarta förslutningsmekanism, som uppumpad klämmer fast locket på önskad nivå i burken genom en uppblåsbar krans (liten cykelslang) kring locket, syns tydligt. Det visade sig bl.a. att påväxtalgerna konsumerar kväve tio gånger snabbare än blästången.

Tsesis och ekotokologin

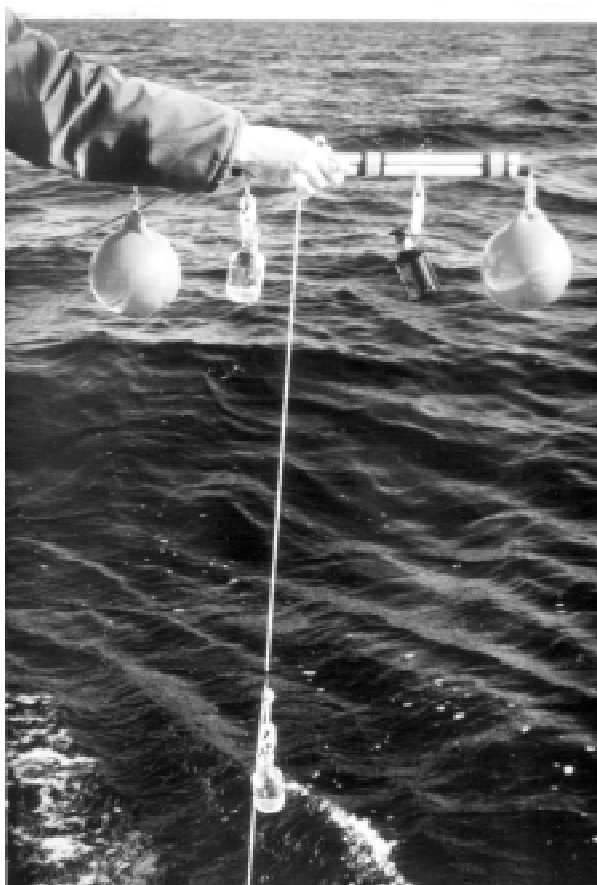
Forskningen på Askö hade fram till mitten på 70-talet varit ganska grundforskningsinriktad, även om vi gärna deltog i den växande miljödebatten. När den ryska oljetankern Tsesis den 27 oktober 1976 gick på ett okänt grund i farleden till Södertälje kastades vi dock handgripligen in i ekotoxikologin.

Vi fick snabbt höra om olyckan. Forskarna gick man ur huse och lyckades bl.a. ta kvantitativa prover på blåstångsfaunan innan oljan hunnit driva iland. Eftersom vi redan tidigare hade god kunskap om djupbottnarnas ekosystem kunde vi för första gången i världen dokumentera kort- och långsiktiga effekter av ett oljeutsläpp.

Under 70-talet debatterade forskarna envist huruvida Östersjöns redan salthaltsstressade och artfattiga ekosystem var känsligare än Västkustens för föroreningar, allt för att försöka övertyga forskningsråd och Naturvårdsverk om var de borde satsa sina pengar. I början av 80-talet ansåg Nisse Kautsky tiden mogen att testa känsligheten experimentellt. Han startade en doktorandgrupp med bl.a. Michael Tedengren som flyttade musslor mellan Östersjön och Västerhavet, och gjorde jämförande ekotoxikologiska/ekofysiologiska/genetiska studier mellan miljöerna och studerade sambandet mellan diversitet, stabilitet och stress-tålighet. Dessa principiella jämförande studier har nu även utsträcks till tropikerna.

Hur mår Östersjön?

Hur mår Östersjön egentligen? är en fråga vi ständigt måste svara på. Svar finns tack vare det övervakningsprogram som vuxit fram sedan första larmet gick 1968.

Stationen "Bojen" utanför Askö representerar den nära nog opåverkade bakgrund mot vilken vattnenförändringar mäts i pelagialen året runt, och i bottenarna under höstsäsongen.

Efter en ofta frustrerande dialog med Naturvårdsverket fick vi anslag och startade regelbundna mätningar av vattnets och bottenarnas tillstånd. Storprojektet behövde dessa data, varför kravet på vetenskaplig kvalitet ständigt underhölls och utvecklades. Sven Ankar svarade för programmet under den första kritiska tiden. Jobbet övertogs sedan av Hans Cederwall. När provtagningarna inom Himmerfjärdsprojektet kommit igång, med Ulf Larsson som drivande kraft, täckte vi såväl fastlandskusten som områdena kring Gotland och Öland.

Ruth Hobro och Boba Nathanson, som tar planktonprov genom ett hål i isen från sparkstötting.

Hans Kautsky i rutig skjorta övervakar sina dykare. De ska ner och undersöka de vegetationsklädda bottenarna på en av de trettiofem lokaler runt Askö som ingår i Naturvårdsverkets miljöövervakningsprogram sedan 1993.

Skeppare Olle Meier sköter spakarna och Kjell Backlund riktar van Veen-huggaren som ska ta upp ett bottenprov till Hans Cederwalls undersökningar av de mjuka bottenarnas invånare.

Motsvarande övervakningsystem utvecklades efter hand för de vegetationsklädda bottenarna av Hasse Kautsky. Han är nog den svensk som med egna ögon sett mest av Östersjöns botten.

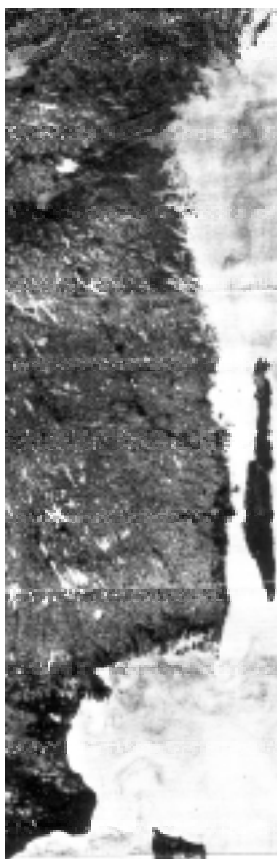
Dessa ovärderliga tidsserier av ekosystemets basala variabler gör det möjligt att tolka de enskilda projektens ögonblicksbilder och säkerställa nya upptäckter.

Ett exempel är Åke Hagströms och Ulf Larssons bidrag till "the microbial loop", bakteriernas roll som "tjuvar" av primärproducenternas "godis" (löst kol) inför näsan på planktondjuren. Här åkte de upp i toppen på citeringslistan på 80-talet. Intressant är att Tom Fenchel, som räknas som loopens fader, också jobbade på Askö under sextiotalet.

Blågröna algblomningar

De blågröna algblomningarna i juli-augusti började väcka uppmärksamhet redan i början på 1970-talet och Bosse Nyquist undersökte möjligheterna att utnyttja satellitregistrering av fenomenet. Vi lyckades bli accepterade som "principal investigators" av amerikanska NASA under 1973.

En satellitregistrering från 94 km höjd (till vänster) av en blomning av blågrönalger utefter svenska ostkusten den 3 juli 1973. Ett foto från helikopter tre dagar tidigare, visade nedanstående ansamling i Landsortsområdet.

Från Askö till Ar

Lasse Westin fungerade med effektivitet, fantasi och humor som stationschef under den stormiga storprojektstiden. Askön blev honom för trång och han emigrerade till det större Gotland. Med pengar från Josef Anér hyrdes en mindre tvåvåningskåk i Slite hamn.

En Gotlandsstation var född som ättelägg till Askö. Tack vare Lasses entusiasm, sisyfosarbete och engagerade familj fick man efter hand större lokaler, först i en laboratoriebarack och sedan i en arkitektritad byggnad som uppfördes på den karga klapperstensstranden vid Ar. En central

Bilden visar baksidan på Slitehuset, med medlemmar av Gotlandsprojektet, som fick förtroendet att städa upp hela huset och göra det beboeligt innan de hyrde det.

person i den processen var John Fürstenbach, byråchef vid Stockholms universitet, som hyste stort intresse för Gotland, inte minst för Britts och Lasses krafter.

Hela utvecklingen drevs framåt av Lasses nyskapande forskningsprojekt på flodkräfta, ål, torsk och öring. År 1998 donerades Arstationen av kommunen till den nya Högskolan på Gotland. Detta borgar för stationens fortlevnad även sedan Lasse blivit pensionerad. En ny Askö(unge)historia. Tack Lasse!

Gotlandsprojektet

Denna åttaåriga studie av ekologiska och ekonomiska system på en välvägränsad del av Sverige blev en avknoppning av Askölaboratoriets systemekologiska angreppssätt genom projektledaren AnnMari Jansson. Kvantitativa studier av markens och havets produktionsförhållanden utfördes handgripligen i representativa miljöer vilket syns på bilderna nedan.

Gotlandsprojektet initierade Wallenbergsymposiet 1982 med temat Ekologi och Ekonomi. Detta ledde till grundandet av forskningsområdet "ekologisk ekonomi" tillsammans med Herman Daly och Bob Costanza, USA.

Morgon i tältlägret med Mia Foberg och Eva Jansson samt i bakgrunden Tuija Hilding.

Fotot visar några av nyckelfigurerna utanför Saltsjöbadens hotell. Från vänster: Partha Dasgupta, B-O Jansson, AM Jansson, Alen Kneese, David Pimentel, H.T. Odum och K-G Mäler.

Hasse Kautsky kvantifierar blåstång och brunslick.

*Motstående sida:
Karin Limburg och AnnMari Jansson med fyttalprover.*

Internationellt forskningsamarbete

Tvärminne Zoologiska Station och Åbo Akademis biologiska institution inklusive Husöstationen är finländska samarbetspartners vi haft roligt och värdefullt utbyte med, likaså med Marinbiologiskt Laboratorium i Helsingör.

Våra första utländska gäster var forskarna Tom Fenchel, ciliater, och Anne Thane-Fenchel, rotatorier. De gladdede oss flera somrar i mitten på 1960-talet med sin förstklassiga forskning, sin humor och sina kulturella intressen.

Vid Toms första besök, i juli 1963, var det ganska kyligt och eftersom Toms studie detta år gällde ciliater "sammansboende" med musslor och kräftdjur, snorklade vi i badbyxor efter sandmusslor i det kalla vattnet i laboratorieviken. Starkt nerkylda "måste" vi sen tillbringa en angenäm timme med en flaska whisky i laboratoriets varma pannrum.

På däck av finska Aranda berättar Rolf Hallberg om svenska sedimentundersökningar.

16/7 - 17/8 66

MED TAK FRA

"DEN DANSKE POPULATION"

Anne Thane-Fenchel
Tom Fenchel

Bilden från vår gästbok visar rotatorieforskaren och den piprökande ciliatrepresentanten i gemytlig samvaro och korslagda nationsflaggor vid stranden, symboliserande en gemensam bottenfaunastudie.

De Västtyska Marinbiologernas symposium i Bremerhaven 1965 blev det första internationella framträdandet för oss, när Björn Ganning och AnnMari och jag höll föredrag om hållkar, *Cladophora* och sandfauna för ett, visade det sig, uppskattande auditorium. Hasse Ackefors hade också skrivit ett föredrag, som lästes upp av Björn, då han själv inte kunde åka.

Här fick jag också, tillsammans med internationella storheter som professorerna Remane från Kiel, Segerstråle från Helsingfors, Gerlach från Bremerhaven och Kinne från Helgoland, vara med och diskutera bildandet av Europeiska Marinbiologerna, som sedan dess håller symposier vartannat år.

Vid BMBs (Baltic Marine Biologists) symposium i Stockholm 1970 föreslog jag att man borde bilda arbetsgrupper för att penetrera olika viktiga vetenskapliga problem, t.ex. metodologiska. Kan vi enas om gemensam metodik kan vi

också jämföra våra resultat. Det ledde till en rad arbetsgrupper som under årens lopp fört Östersjöforskningen framåt och stimulerat informationsutbyte och sammanhållning inom forskarsamhället.

Då träffade jag också för första gången professor Gotthilf Hempel från Institut für Meereskunde i Kiel. Vi hade liknande idéer, han hade också startat ett Östersjöprojekt i Kiel och vi blev goda vänner. Det blev ett nära samarbete mellan våra institutioner som har givit oss mycket, både av vänskap och materiella resurser. Björn Guterstam t.ex., fick stipendium i Kiel och disputerade där på sina fältarbeten på Askö med Winfried Schramm som handledare.

Jag tror att dessa och liknande möten har haft stor betydelse för att göra vårt laboratorium känt i den stora internationella världen.

Flera internationella interkalibreringar av analys- och provtagningsmetodik har hållits vid Askö. Bilden från 1973 visar det sovjetiska fartyget "Oceanograf" med delar av besättning vinkande farväl. Damen tvåa från höger är expeditonsledaren Alla Tsiban, en av förgrundsfigurerna i dåtidens svensk-sovjetiska samarbete.

Systemekologin erövrar Askö

Havstekniska gruppen vid KTH letade nya infallsvinklar till havet och dess utnyttjande. Således reste idésprutan och tekniska direktören Jan Zeilon 1969 på en idésafari till USA. Vid sin föredragning om resan berättade han om två intressanta bröder han träffat i North Carolina: Eugene P. och Howard T. Odum. Han frågade om vi inte borde inbjuda någon av dom till Sverige.

Jag hade året innan läst H.T.'s utomordentliga artikel om de marina systemen i Texas och fastnat för hans energetiska symbolspråk som kunde hjälpa oss att presentera hur våra separata studier av olika Östersjösamhällen kunde knytas ihop till en helhet.

H.T. kom hit i maj 1970 och översköljde oss som Hokusais havsvåg med ordflöden, data, metaforer och ekosystemmodeller. Odums smarta metod att mäta ekosystemens totala produktion och nedbrytning genom att registrera syrekonzentrationen under dygnet hade just använts av Fredrik Wulff och Björn Ganning i Björns hällkarsstudier. Odums erbjudande att lära upp en representant för laboratoriet i mätmetodik och matematisk modellering av ekosystem borde därför bäst kunna utnyttjas av Fredrik, som strax använde sommaren 1970 till att simulera hällkars eutrofiering på analoga datorer mellan alla hamburgare i Chapel Hill i Maryland. Han imponerade på sina amerikanska kollegor med sin receptivitet och fick dessutom ett koncept uppkallat efter sig, "Fred's shit factor". Det var träcken från fåglarna kring hällkaren som behövdes för att få simuleringskurvorna att stämma med verkligheten!

Bilden visar H.T. Odum, energispråkets fader, väl påpälsad i vårkylan på Vrångskär.

Odums betydelse för vår och hela Östersjöregionens havsforskning kan inte överskattas. Tack vare våra tidiga kontakter med honom är banden med USA och hans lärljungar fortfarande mycket starka.

Walter Boynton från Cheasapeak Bay laboratoriet i Maryland hade ekosystemprojekt liknande våra. Bob Costanza vid samma institution har arbetat med AnnMari och hennes grupp sedan de grundade ekologisk ekonomi 1982.

Hank McKellar Jr., numera forskare vid Environmental Health Sciences i Columbia, South Carolina, träffade vi redan under vår gästforskarperiod i Florida. Han var här ett och ett halvt år, publicerade ett bagexperiment med Ruth Hobro och gjorde simuleringsmodeller åt fytalprojektet.

Chuck Hopkinson från Marine Institute, Sapelo Island, numera vid Ecosystem Center, Woods Hole, var här ett halvt år 1988, som ett resultat av min sabbatstermin på Sapelo 1985.

*Chuck Hopkinson
körande "Spjutet"
iförd dykardräkt.*

*Walter Boynton i
midsommarskrud
1987.*

Askös 25-årsjubileum firades 1986 i samband med att bröderna Odum mottog Vetenskapsakademiens Craafordpris. Det blev en härlig anledning att inbjuda några av våra närmaste vänner inom ekosystemforskningen. Bilderna visar Eugene P. Odum utbringande en skål för Askö, medan brodern H.T. trevar efter sitt glas.

Havsfruar, nobelpristagare och "Svensson"

Kvinnornas låga antal inom havsforskningen är ett lika aktuellt problem som inom andra branscher. Men vår krets har rymt en rad starka kvinnor som trotsat väder och vind och imponerat genom sina prestationer. Förutom de tidiga AnnMari, Inger Wallentinus, Gunnel Skoog närmar sig antalet disputerade männens, för att inte tala om lic-ar och examensarbetare. Ingen spelade rollen av tjänande ande även om ingen man slagit Inger när det gäller att svara i telefon. Lena Kautsky och Susann Baden på Kristineberg initierade gruppen "Havsfruarna" för att tillvarata kvinnans intressen inom havsforskningen. På sitt möte på Askö våren 2001 gav AnnMari och Lena en översikt av kvinnan i Askö-forskningen.

Ett årligen återkommande evenemang på Askö är seminariedagarna i ekologisk ekonomi, arrangerade av Vetenskapsakademiens Beijerinstitut. Här diskuteras centrala, aktuella koncept och problem som: food production, population growth and economy, value of nature, av handplockade deltagare varav många är nobelpristagare. Flera av syntesdokumenten från dessa Askömeetings har publicerats i Science och Bioscience.

Juniorvattenpristagarna, d.v.s. alla deltagande länders vinnare i Stockholm International Water Institutes tävling för ungdomar som genomfört ett nydanande forskningsprojekt om vatten, gör ett årligt besök på Askö. Tävlingens syfte är att uppmuntra dessa entusiastiska blivande forskare att fortsätta sin bana, och vi har fått se många spännade projekt.

Raden av forskare och viktiga möten på ön kunde göras mycket längre. Man kan kort konstatera att Askö-laboratoriet är välkänt och högt ansett.

Bilden visar AnnMari som under Havsfrumötet på Askö visar pionjärgruppen på ön.

Alla deltagarna i Beijerinstitutets möte i ekologisk ekonomi år 2000 står samlade på trappan till mässen.

Att sprida forskningsinformation till allmänheten och förklara vad som håller på att hända i Östersjön har under alla år varit en hjärtefråga för många av oss verksamma vid fältstationen, långt innan den "tredje uppgiften" för forskare vid universiteten blev aktuell. Därför var det extra glädjande att det, när Askölaboratoriet blev Stockholms Marina Forskningscentrums fältstation, även satsades resurser på en ökad informationsverksamhet. Om studentantalet som pas-

serat Askö under 40 år är otaliga, är antalet besökare oräkneliga. Det är skolklasser, miljöansvariga från industrier, kommuner och länsstyrelser, politiker, media samt en strid ström av representanter från en vetgirig och intresserad allmänhet. Alla dessa besök har säkert bidragit till att skapa ett förtroende från allmänhetens sida för vår tolkning av miljöproblemen; ett förtroende som även delas av politiker och ideella miljöorganisationer.

Som en del i Askös utåtriktade informationsverksamhet har vid flera tillfällen vårt stora forskningsfartyg R/V Aurelia besökt Stendörrens Naturum, lastad med forskare och dykare som kunnat berätta för allmänheten om verksamheten vid fältstationen.

Gästspel på den politiska arenan

Storstockholms behov av energi 1968 föranledde Vattenfall och Naturvårdsverket att föreslå alternativa platser för ett kärnkraftverk i trakten av Nynäshamn-Oxelösund. Valet föll på Käftudden, ett par sjömil från Askölaboratoriet. Härifrån skulle utsläppen av varmt kylvatten klart störa de naturliga förhållanden laboratoriets läge representerat som dittills det enda marina laboratoriet vid den svenska Östersjökusten. Folket på trakten rasade, vid informationsmötet i Vagnhärad stred AnnMari ursinnigt på barrikaderna.

Vetenskapsakademien sa nej liksom Naturskyddsföreningen. Men Naturvårdsverket tillstyrkte och rekommenderade en ändrad inriktning i Askös forskningsprogram mot studier av varmvatteneffekter, med ett referenslaboratorium vid någon annan oexploaterad del av kusten.

Åtta möjliga områden runt Gotland inventerades under 1969. Kärnkraftverket lades i Forsmark i stället, gissningsvis främst av sysselsättningspolitiska skäl.

Dykarna Lars Westin och Bosse Nyquist återkommer glada till ytan efter ett besök på 40 m djup vid Digerhuvud utanför kusten vid Fårö. Lickershamn med sina algbevuxna hårda bottenar och goda vattenväxling förordades som det mest intressanta alternativet för placering av ett laboratorium.

När man inte har några pengar men är bergfast övertygad om att det man gör är något som samhället verkligen behöver tvingas man agera politiskt. Askös historia är full av stora och små exempel på sådana initiativ. Här endast ett.

Svensk havsforskning hade under sjuttio och åttiotalen haft magra år trots forskarsamhällets ideliga propåer. Istället för ökade anslag avlöste utredningarna varandra, de flesta med uppgift att genom omorganisation frigöra pengar som inte fanns. Havsforskarna slöt sig samman och gjorde sitt bästa för att motivera sina gemensamma behov. Till sist fann regeringen för gott att inkräva ett förslag om hur redan befintliga resurser kunde förstärkas i form av baslaboratorier vid universiteten i Umeå, Stockholm och Göteborg.

Jag utsågs till enmansutredare och lade fram mitt förslag den 8 juli 1988. Samma år härjades västkusten av giftiga algbloomningar, fisk- och säldöd. Informationscentralen på Kristineberg belägrades av journalister. Året 1988 var valår och stats- och miljöministern framträdde och lovade åtgärder. Regeringen fann för gott att stödja mitt förslag, och de tre marina centra blev verklighet, inte nödvändigtvis för att förslaget var bra vetenskapligt utan för att det passade politiskt. Förslaget möttes med kompakt tystnad när det presenterades för fakultetens representanter vid Stockholms universitet.

Trots allt har det varit en fördel att tillhöra ett universitet och kunna säga sitt hjärtas mening i samhällsfrågor, om än i balanserad form. Vi har ofta tillfrågats av politiker och fått visst gehör för våra åsikter, om än inte alltid i materiella termer.

Bilden visar ett besök av dåvarande miljöministern Birgitta Dahl på Askö 1987. Sture Hansson, Erik Arrhenius, Ragnar Elmgren, Birgitta Dahl, Klaus Koop, Sören Jensen och B-O Jansson.

De nordiska miljöministrarna vid deras besök på Askö den 25 augusti 1998. Lena Kautsky demonstrerar blåstång för Anna Lindh och hennes kollegor.

En ö för kungar

Hemkommen från Japan två dagar före julafton 1995 möttes jag av det uppseendeväckande beskedet att ön Askö sålts till en privatperson i spekulationsbranschen. En optionsklausul gjorde dock att Naturvårdsverket hade möjlighet att köpa ön för 9 miljoner kronor före 31 januari.

Ön har en gång tillhört Tullgarns Kungsgård innan den kom i Domänverkets ägo. När Assi-Domän avspjälkades som börsbolag erbjöds Naturvårdsverket att lista de områden i landet de ville ha kvar i statlig ägo och sålunda undandra försäljning. Mina diskussioner med Assi-Domän, Naturvårdsverket och länsstyrelsen i Sörmland visade att verket i avsaknad av på land rödlistade arter inte hade undantagit Askö och ej heller diskuterat köp i tidigare propäer, trots

De närmast involverade i Asköhistorien bjöds in till en skärgårdslunch på eftermiddagen den 1 juli, även Kungen. Tyvärr kunde han inte komma på lunchen, men kungaparet kom med egen båt på förmiddagen och fick sig ön förevisad från en traktorkärra. På eftermiddagen blev det störtregn men stämningen var hög.

att omgivande havsområde sedan länge utretts som naturreservat och som referensområde för miljöövervakningen. Landshövdingen tog emellertid raskt ett beslut om att inrätta ett interimistiskt naturreservat. Under optionstiden i januari ringde jag runt till våra tidigare ekonomiska välgörare, men alla hade svårigheter att få fram pengar på grund av tidsfaktorn och gällande statuter. En rad internationella och framstående forskare skrev indignerade brev till Naturvårdsverket, som dock ständaktigt hävdade att vi själva måste skaffa fram halva beloppet.

På tu man hand i vårt Askökök över en pyttipanna förklarade den private köparen att han insåg att det var ett olämpligt köp med tanke på vår forskningsverksamhet. Han hade ingenting emot emot att dra sig tillbaka till förmån för Naturvårdsverket, men måste följa kontraktsbestämmelserna.

Optionstiden förlängdes till 30 april. Saken hade börjat komma till allmänhetens kännedom och dåvarande SMF-ordförande Valfrid Paulson, som var ett verkligt stöd, kontaktade DN. Jag kontaktade en av våra bästa miljöreportrar på TV – Henrik Ekman, som kom med team ut till Askö för att göra reportage i snö och is. Samma morgon hade Jan-Erik Hägerroth och jag dykt för att rensa havsvattenintaget, men blivit försenade och satt ännu i dykardräkter, när TV-teamet kom. Naturligvis skulle intervjun ske vid iskanten, som tack och lov var tjock, men hal, så det var svårt att hålla sig fast och prata utan att darra på rösten.

TV-intervjun ledde till mer presskommentarer och ett informationsmöte på biblioteket i Trosa. Där påpekade Kjell Aleklett det intressanta i att den 30 april det året också var Kungens 50-års dag. Tänk om vi skulle starta en insamling

Kungen har varit en stadig gäst på ön. Den 19 juli 2001 firades kungaparets silverbröllop på Askö med hundratjugo kungliga gäster, även denna gång i ösregn... En guldkantad händelse i Askös historia.

för att samla ihop till köpesumman och ge Kungen Askö i födelsedagspresent. Detta kom ut i pressen och efter någon vecka fick jag en telefonpåringning från professor Jan Nilsson, VD för Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Han frågade: "Nå, har du fått ihop några pengar?". Och på mitt nekande svar: "Varför kommer du inte till oss? Wallenbergstiftelserna diskuterar just sin gåva till Kungen, vi har följt debatten och om du tar reda på om det hela är administrativt möjligt skall vi undersöka om Kungen skulle gilla en sån present".

Det skulle han, och ön överlämnades symboliskt till Kungen av Wallenbergstiftelserna på födelsedagen, och invärderades i Naturvårdsverkets naturskyddsfond.

Askölaboratoriet och framtiden

Nu är Askö äntligen ett naturreservat och vi behöver inte längre oroa oss för att ön ska säljas. Vad som är ännu bättre är att länsstyrelsen i Sörmland tänker inrätta ett marint reservat nästa år.

Vad framtiden i övrigt bär i sitt sköte är svårt att sia om. En ny generation forskare börjar så sakteliga ta Askölaboratoriet i besittning. Låt oss hoppas att de kommer att ha lika roligt som vi har haft och att nya spännande forskningsrön får se dagens ljus!

AnnMari och Bengt-Owe stående utanför Snickarboden 1964

Ett stort tack till författarna!
från Stockholms Marina Forskningscentrum

Fotografer

Bengt-Owe Jansson har tagit huvuddelen av fotografierna. Övriga fotografer redovisas nedan, i den mån det har kunnat utredas vem som egentligen höll i kameran den där gången. Det blev ganska många okända fotografer, och om någon känner igen sin bild och inte finns angiven som fotograf, så hoppas vi att de ändå känner sig hedrade av att bilden fick vara med!

Lennart Dahl – 6, 7, 13(öh), 26(nv)

Sture Ryman – 8(öh), 9

AnnMari Jansson – 13

Ulf Aneer – 15(öh), 18(öh och nh), 19, 21, 23, 24(öm)

30(nv), 39-42, 44(öh), 45(nh), 50(nh), 56, 57

Fredrik Wulff – 15(nv), 25(öm), 58

Karl-Henrik Bagger – 16(nv), 17, 20(öh och nh), 50(nv)

Ulf Larsson – 22(öh), 50(nv)

Yngve Fransson – 24(öv)

P-O Sandman M/S Baltica – 24(nv)

Herman Ronniger, SvD – 27, 28, 66

Okänd – 4, 24(öh), 25(nv), 32, 33(öh), 47(h), 49, 63(öh)

Leif W – 25(öv och öh), 35(öh), 51

Rolf Hallberg – 31

Folke Schippel – 33(nh)

Lars Westin – 38(nh)

Gunnar Aneer – 45(öh)

Bo Nyqvist – 52

K.W. Gullers – 54(öh)

Johanne-Sophie Selmer – 60(öh)

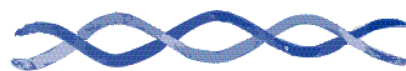
Christina Lejonhufvud – 60(nh)

Ulrika Brenner – 61

Anders Modig – 63(nh)

Kerstin Ernquist – 64

Bengt Jansson – 65

**STOCKHOLMS MARINA
FORSKNINGSCENTRUM**